

SISÄMINISTERIÖ

Asia: Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle poliisilain muuttamiseksi

Viite: VN/12643/2021, VN/12643/2021-SM-3

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi poliisilain muuttamiseksi todetaan, että muutosten tarkoituksena on ensinnäkin selventää poliisilain sellaisia säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi. Lisäksi siinä ehdotetaan tehtäväksi eräitä salaisen tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön perusoikeussuojaa vahvistavia muutoksia, jotka perustuvat voimassa olevasta sääntelystä erityisesti laillisuusvalvonta- ja oikeuskäytännössä esiin nousseisiin seikkoihin.

Tehtävänä erityisesti on valmistella poliisilain 5 luvun muutokset niin, että ne vastaavat pääosiltaan oikeusministeriön pakkokeinolakityöryhmässä pakkokeinolain 10 lukuun tehtäviä muutoksia. Samassa yhteydessä voidaan valmistella muut sellaiset ehdotukset poliisilainsäädännön muutoksiksi, jotka katsotaan ehdottoman välttämättömiksi. Hanke pyritään toteuttamaan mahdollisimman pitkälle samassa aikataulussa oikeusministeriössä valmisteltävien pakkokeinolain muutosten kanssa.

Oikeusministeriö asetti 10.7.2020 työryhmän, jonka tehtävänä oli tarkastella pakkokeinolain muutostarpeita ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset (OM058:00/2020). Työryhmän toimikausi päättyi 31.12.2021. Työryhmässä ehdotettiin tehtäväksi useita muutoksia muun muassa pakkokeinolain 10 lukuun. Työryhmä luovutti yksimielisen mietintönsä 20.12.2021. Pirkanmaan käräjäoikeus antoi mietinnöstä lausunnon.

Nyt käsiteltävänä oleva luonnos on valtaosaltaan perusteltu ja hyväksyttävissä. Siinä esitetyt muutokset ovat pieniä ja paljolti tekniluoteisia sekä tavoitteidensa mukaisesti selventäviä.

Kuitenkin pakkokeinolain muutostarpeista laaditun mietinnön osalta antamassaan lausunnossa Pirkanmaan käräjäoikeus on kiinnittänyt huomiota pakkokeinolain 10 luvun muuttamista koskevaan ehdotukseen, jota vastaavat säännökset ovat nyt ehdotetussa salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan 5 luvun 7 §:n muutos ehdotuksessa sekä 10 §:ssä ja 45 §:ssä.

Ehdotetun muutoksen mukaan telekuuntelu- ja televalvontalupa vaadittaisiin ja määrättäisiin jatkossa yksilöimättä telesoitteita tai telepäätelaitteita, joita lupa koskee. Näin ollen esitutkintaviranomainen ei olisi jatkossa enää velvollinen antamaan tuomioistuimelle lupakäsittelyn yhteydessä selvitystä siitä, millä perusteella poliisi katsoo liittymän tai laitteen olevan rikoksesta epäillyn hallussa tai käytössä. Tämä ei kuuluisi enää tuomioistuimen kontrolloitavaksi seikaksi. Ainoastaan tilanteessa, jossa toimenpiteen kohteena oleva henkilö on tuntematon, laitteet olisi yksilöitävä.

Muutoksesta seuraisi myös, että laillisuusvalvontaviranomaiset eivät saisi lupahakemuksiin ja lupapäätöksiin kohdistuvissa tarkastuksissaan tai niitä koskevia kanteluita käsitellessään enää selville, millä perusteilla on etukäteen selvitetty, että liittymä tai laite kuuluu juuri rikoksesta epäillylle.

Voimassa olevan pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus salaisen pakkokeinon käytöstä koskee vain rikoksesta epäillylle tehtävää ilmoitusta. Jos telekuuntelua tai televalvontaa on esimerkiksi erehdyksessä kohdistettu sellaiseen henkilöön, joka ei olekaan rikoksesta epäilty, ei nykyisen pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n nojalla tällaiselle henkilölle siitä tarvitse erikseen ilmoittaa. Viranomaisten toiminnan lainmukaisuuden varmistamiseksi olisi tärkeää, että esitutkintaviranomainen olisi jatkossakin velvollinen ilmoittamaan tuomioistuimelle, mihin liittymiin ja laitteisiin pakkokeinoja aiotaan kohdistaa ja millä perusteella ne ovat rikoksesta epäillyn käytössä tai hallussa.

Nyt tehdyn ehdotuksen perusteluissa todetaan, että tietojen hankkimista johtava ja valvova henkilö toimii virkavastuulla, mikä olisi riittävää. Virkavastuulla toimiminen ei kuitenkaan poista tarvetta toimien kontrollille. Mitä vakavammin toimi kajoaa perusoikeuksiin, sitä tärkeämpää on turvata mahdollisuus toimien laillisuuden asianmukaiseen kontrolliin.

Ehdotettua muutosta on perusteltu myös viranomaisten työn säästämällä, koska esitutkintaviranomaisen ei tarvitsisi hakea erikseen yksittäisiä lupia sellaisille liittymille tai laitteille, jotka selviävät vasta edellisen luvan myöntämisen jälkeen. Pirkanmaan käräjäoikeuden käsiteltävänä on vuosittain paljon telekuuntelu- ja televalvontalupa-asioita, muun muassa törkeitä huumausainerikoksia koskeissa suurissa tutkintakokonaisuuksissa. Hakemuksia, joissa esitutkintaviranomainen haluaa lisätä jo myönnettyyn telekuuntelu- tai televalvontalupaan uusia liittymiä tai laitteita, tulee käsiteltäväksi suhteellisen harvoin, eikä niistä aiheudu merkittävää lisätyötä. Esitutkintaviranomainen voi käytännössä kopioida tällaisiin hakemuksiin edellisen hakemuksen perustelut, ja lisätä vain ne perustelut, joiden nojalla se katsoo myös uuden liittymän tai laitteen olevan kyseisen rikoksesta epäillyn hallussa tai käytössä. Näin ollen lisähakemuksista ei aiheudu esitutkintaviranomaisillekaan merkittävää lisätyötä. Jo nykyisin voimassa olevan lain mukaan lisähakemukset voidaan käsitellä kirjallisessa prosessissa, joten viranomaisille ei aiheudu myöskään istuntokäsittelystä johtuvaa lisätyötä.

Pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan telekuuntelua voidaan kohdistaa vain rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin. Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan televalvontaa voidaan kohdistaa vain rikoksesta epäiltyyn. Viranomaisten toiminnan lainmukaisuuden kannalta ei ole yhdentekevää, millä perusteella on etukäteen selvitetty, että salaisten pakkokeinojen kohteeksi aiottu liittymä tai laite kuuluu juuri rikoksesta epäillylle.

Edellä olevilla perusteilla Pirkanmaan käräjäoikeus ei pidä ehdotettua muutosta kannatettavana.

Rikoksentelekokielttoa koskevaa 29 §:ssä olevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että nykyinen vastuuvapaussääntely ("on rangaistusvastuusta vapaa") korvattaisiin toimivaltuussääntelyllä. Toisin sanoen nykyinen sääntely, jossa todetaan, että peitetoimintaa suorittava poliisimies on tietyin edellytyksin tehdessään tietyn rikoksen rangaistusvastuusta vapaa, muutettaisiin niin, että poliisille annettaisiin lupa samoin edellytyksin tehdä rikos ("saa tehdä"). Vastaavaa muutosta esitetään 30 §:ssä säädettyyn osallistumiseen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun.

Perusteluissa on todettu, että epäselvänä on pidetty, miten ja minkälaisessa menettelyssä vapaus rangaistusvastuusta todettaisiin. Lisäksi on todettu, että erityisesti luvun 30 §:ssä on jo nyt omaksuttu piirteitä sekä vastuuvapaussääntelystä että toimivaltuussääntelystä. Sääntelyä on ajateltu tältä osin selkeyttää.

Pirkanmaan käräjäoikeus pitää vieraana ajatusta, että vastuuvapauseriaatteesta luovuttaisiin ja nimenomaisesti sallittaisiin rikoksen teko tietyin edellytyksin. Ehdotettu muutos ei sisällä muutoksia niihin ehtoihin, joiden täytyy myös ehdotetun muutoksen jälkeen täyttyä. Nykyisen säännöksen esitöiden mukaan vastuuvapaus voisi joka tapauksessa tulla kysymykseen vain silloin, kun todetaan, että teko on ollut tarpeen peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

Rangaistusvastuusta vapautuminen olisi siten varsin rajoitettua. Esitöiden mukaan ratkaisu korostaa sitä, että poliisille ei tällaisessa tilanteessa, jossa poliisi ei toimi avoimesti toimivaltuuksiaan käyttäen, haluta antaa edes muodollisesti rikoksenteko-oikeutta.

Tätä periaatetta olisi käräjäoikeuden mielestä jatkossakin hyvä noudattaa. Sitä paitsi nyt ehdotetussakin versiossa jää epäselväksi, minkälaisessa menettelyssä tutkittaisiin, ovatko edellytykset täyttyneet luvalliseen rikokseen.

Laamanni

Antero Nuotto